

ULOGA RACIONALNOG I ISKUSTVENOG SUSTAVA PRI DONOŠENJU ODLUKE STUDENATA O SPREMNOSTI ZA RAD S POČINITELJIMA SEKSUALNIH KAZNENIH DJELA

SAŽETAK

Rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela predstavlja iznimno izazovan i zahtjevan posao te mladi stručnjaci pomagačkih zanimanja teže donose odluku usmjeriti svoju profesionalni razvoj u smjeru rada s navedenom populacijom. Prema kognitivno-iskustvenoj teoriji, ljudi donose odluke temeljem dva sustava – racionalnim i iskustvenim. Budući da su dosadašnja istraživanja zanemarila ulogu iskustvenog sustava u radu s ovom skupinom prijestupnika općenito, a kognitivno-iskustvena teorija do sada nije bila provjeravana u kontekstu donošenja odluka ovakve vrste, cilj ovog istraživanja bio je ispitati što doprinosi odluci o spremnosti studenata pomagačkih zanimanja za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Istraživanje je provedeno online na uzorku od 193 studenta diplomskih studija psihologije, socijalnog rada i socijalne pedagogije. Primijenjene su Skala spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih dje-

1 Karla Marfan, socijalna pedagoginja, e-mail: karla.marfan@gmail.com

2 izv. prof. dr. sc. Martina Lotar Rihtarić, psihologinja,
e-mail: martina.lotar.rihtaric@erf.unizg.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: srpanj, 2023.
Prihvaćeno: siječanj 2024.
UDK: 378.18:343.988
DOI: 10.3935/ljsrv31i1.551

Karla Marfan

Osnovna škola Finida

Martina Lotar Rihtarić
orcid.org/0000-0003-0666-0299

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Ključne riječi:

donošenje odluka, racionalni sustav, iskustveni sustav, počinitelji seksualnih kaznenih djela, studenti.

la, Skala racionalnog i intuitivnog stila donošenja odluka, Skala kompetentnosti za psihosocijalni rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela i Skala percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela. Osim navedenog, sudionici su procijenili i intenzitet doživljenih emocija pri pomisli na počinitelje seksualnih kaznenih djela. Rezultati su pokazali kako spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela doprinosi i racionalni i iskustveni sustav. Spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela doprinosi viša percepcija vlastite kompetentnosti te niža razina neugodnih emocija vezanih za počinitelje seksualnih kaznenih djela. Rezultati potvrđuju važnost i racionalnog i iskustvenog sustava pri donošenju profesionalne odluke budućih stručnjaka.

UVOD

Počinitelji seksualnih kaznenih djela predstavljaju iznimno zahtjevnu populaciju za stručnjake pomagačkih zanimanja koji bi s njima trebali raditi, bez obzira je li riječ o kontekstu kaznionica i zatvora, forenzičkih odjela ili probacijskog sustava. Kada govorimo o počiniteljima seksualnih kaznenih djela, važno je naglasiti kako je riječ o kaznenim djelima koja u svojim najtežim oblicima mogu uključivati i brutalan nasrtaj na prava drugih, na njihov tjelesni integritet i ljudsko dostojanstvo. Uzmemo li u obzir da je ova skupina počinitelja kaznenih djela iznimno heterogena (Goldstein-Dwyer, 2014.; Wojcik i Fisher, 2019.), te da je rad s njima vrlo složen i delikatan jer uključuje teme o kojima je teško govoriti, a uvid u vlastito seksualno ponašanje počinitelja je često opterećen brojnim kognitivnim distorzijama (npr. D'Urso i sur., 2019.; Ward, 2000.; Ward i Casey, 2010.; Wood i Riggs, 2008.) i negiranjem (Craissati, 2015.; Schneider i Wright, 2004.), jasno je zašto stručnjacima rad s ovom populacijom može predstavljati veliki izazov.

Terapijski rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela je u znanstvenim i stručnim radovima dominantno opisan kao iznimno naporan (Hardeberg Bach i Demuth, 2018.), odnosno kao mentalno, fizički i emocionalno iscrpljujuć (Chassman, Kottler i Madison, 2010.; Scheela, 2001.). Tijekom terapijskog rada s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, terapeut prolazi kroz nekoliko faza u kojima mijenja vlastitu perspektivu (Farrenkopf, 1992.). Tako je u početku često prisutan šok i osjećaj ranjivosti, nakon kojeg slijedi empatija i nada u učinkovitost terapije, a zatim se javljaju potisnute emocije kao što su ljutnja i kritičnost. Sve to kod terapeuta stvara visoku razinu stresa koji rezultira sagorijevanjem (Farrenkopf, 1992.). No, kod donošenja zaključaka o efektima rada s počiniteljima seksualnih kaznenih djela na stručnjake, svakako treba uzeti u obzir i duljinu radnog staža. U prilog tome govore i rezultati istraživanja Carmel i Friedlander (2009.) koji pokazuju kako stručnjaci s više iskustva (kako općeg kliničkog, tako i specifičnog vezanog za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela) imaju ujedno i višu razinu zadovoljstva zbog suosjećanja te

nižu razinu umora zbog suosjećanja i sagorijevanja. Kako autori navode, čini se da se stručnjaci koji rade s ovom skupinom počinitelja s vremenom prilagođavaju zahtjevima posla te se bolje nose s izazovom koju ova skupina počinitelja stavlja pred njih. Možemo zaključiti kako je rad s ovom populacijom najizazovniji na početku karijere.

Uzimajući u obzir zahtjeve koje rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela stavlja pred stručnjake pomagačkih zanimanja, opravdano je očekivati da je odluka o spremnosti za rad s ovom skupinom počinitelja određena većim brojem različitih čimbenika. Odluku o tome, kao i različite druge odluke, možemo donijeti na temelju kognitivne analize određene situacije, ali i na temelju vlastite intuicije (Epstein, 2012.; Larson, 2021.). U skladu s navedenim, na spremnost za rad s određenom populacijom mogao bi utjecati npr. način na koji osoba percipira članove određene populacije, koliko sebe doživljava kompetentnom za rad s tom populacijom, ali isto tako, osim eksplicitnih uvjerenja o sebi, drugima i svijetu oko sebe, na donošenje odluke mogu utjecati i naša implicitna uvjerenja i stavovi. Upravo na taj način Epstein i suradnici (Epstein, 1985.; Epstein, 2012.; Epstein, 2014.; Epstein i sur., 1996.; Pacini i Epstein, 1999.) u svojoj kognitivno-iskustvenoj teoriji (eng. *Cognitive-Experiential Theory*) konceptualiziraju odrednice ponašanja i donošenja odluka. U osnovi, riječ je o teoriji ličnosti koja integrira aspekte brojnih psiholoških teorija i pravaca poput psihoanalitičkih, kognitivnih, teorija učenja i drugih (Epstein, 2012.). Prema kognitivno-iskustvenoj teoriji (Epstein, 1998.a), ljudi raspolažu s dva sustava obrade informacija na temelju kojih odlučuju o vlastitom ponašanju i donose odluke – racionalnim i iskustvenim. Racionalni sustav djeluje na svjesnoj razini, verbalan je, analitički, apstraktan, relativno spor, nije pod utjecajem afekta te zahtijeva napor i upotrebu kognitivnih resursa (Epstein, 2012.). Prema istoj teoriji, racionalni sustav usklađen je s osobnim razumijevanjem pravila rasuđivanja, uključujući važnost i procjenu dokaza (Epstein, 2012.). Hamilton, Shih i Mohammed (2016.) slažu se da racionalni stil donošenja odluka karakterizira temeljita potraga za informacijama i sustavna evaluacija svih izbora i potencijalnih alternativa. Primarni motiv racionalnog sustava upravo je djelovanje prema principu stvarnosti i želja da se bude realan i logičan (Epstein, 2012.). Sukladno tome, pri donošenju odluke u okviru ovog sustava, osoba je u stanju dugoročno odgoditi zadovoljenje potreba i dosegnuti dugoročne ciljeve (Epstein, 1998.a). Nasuprot racionalnom, iskustveni sustav koristi se afektom i intuicijom koji su uglavnom povezani asocijacijama i usporedbama utemeljenim na prethodnim iskustvima (Epstein, 2012.; Harper, 2016.; Sladek, Bond i Phillips, 2010.). Ovaj sustav je predsvjestan, neverbalan, brz te ne zahtijeva napor (Epstein, 2012.). Unutar ovog sustava podaci se ne kodiraju logički, već kao sjećanja na određene događaje (posebno one vrlo emotivne) ili u obliku metafora, priča i skriptova (Harper, 2016.). Metafore, priče i skriptovi predstavljaju apstraktan način kodiranja i često uključuju značajnu racionalnu komponentu (Epstein, 2012.). Također, pomoću njih je iskustveni sustav sposoban stvarati prototipove i generalizacije (Epstein, 1998.a). U okviru iskustvenog sustava emocije zauzimaju iznimno važnu

ulogu jer predstavljaju put prema implicitnim kognicijama te uz njihovu pomoć možemo postati svjesni važnih shema unutar našeg iskustvenog sustava (Epstein, 1998.b; Norris i Epstein, 2011.). Istraživanja potvrđuju kako emocije imaju značajan učinak na rasuđivanje i donošenje odluka (Lerner, Valdesolo i Kassam, 2015.)

Dva sustava donošenja odluka funkcioniraju paralelno (Wang i sur., 2015.) te su u međusobnoj interakciji (Epstein, 2012.). Prethodno iskustvo osobe utječe na razvoj shema koje su pak usko povezane s emocijama koje doživljava vezano za određenu skupinu ljudi ili situaciju (npr. Jouriles i sur., 2012.). Emocije i implicitne kognicije djeluju na to kako prikupljamo, obrađujemo informacije i donosimo odluke u okviru racionalnog sustava (npr. Lerner, Valdesolo i Kassam, 2015., Tyng i sur., 2017.). Epstein (2014.) navodi kako racionalni i iskustveni sustav različito doprinose objašnjenju ponašanja, odnosno odluka koje osoba donosi. Efekti pojedinog sustava mogu se kretati od zanemarivih do gotovo potpunih, a koliko će pojedini sustav utjecati na ponašanje osobe i odluke koje donese ovisit će o obilježjima pojedinca i situacije. Pojedinci se razlikuju po tome jesu li skloniji racionalnom ili iskustvenom načinu donošenju odluka, a situacije također mogu biti više prikladne za racionalno (npr. rješavanje problemskog zadatka) ili za iskustveno procesiranje (npr. odluka o tome hoćemo li s nekim izaći na spoj) (Epstein, 2012.).

Dosadašnja istraživanja vezana za rad stručnjaka s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, uglavnom su se usmjeravala na eksplicitna uvjerenja stručnjaka o toj skupini počinitelja. S obzirom na brojna uvjerenja o počiniteljima seksualnih kaznenih djela (Fortney i sur., 2007.; Maloić, 2021.) koja su prisutna u javnosti, ali i među stručnjacima koji se bave ovom populacijom, jasan je interes istraživača za temu percepcije javnosti i stručnjaka o počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Kada je riječ o onima koji profesionalno dolaze u kontakt s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, znanstvenici su se uglavnom usmjeravali na istraživanje percepcije i stavova prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela kod studenata koji bi potencijalno mogli raditi s tom skupinom počinitelja (npr. Friestad, Mjåland i Pape, 2021.; Wurtele, 2018.) ili stručnjaka koji već rade s njima (npr. Elias i Haj-Yahia, 2016.; Hancock, 2019.). S druge strane, istraživanja koja se bave razlikama u stavovima između studenata i stručnjaka pokazuju kako stručnjaci imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela (Ferguson i Ireland, 2006.; Gakhal i Brown, 2011.).

CILJ ISTRAŽIVANJA

Znanstvenici u ovom području prilično zanemaruju ulogu iskustvenog sustava pri odluci o spremnosti za rad studenata s počiniteljima seksualnih kaznenih djela ili pak pri odnosu stručnjaka prema njima. Nedostaju istraživanja kojima bi se ispitivale emocionalne reakcije ili implicitna uvjerenja (budućih) stručnjaka vezana za počinitelje seksualnih kaznenih djela. Osim toga, kognitivno-iskustvena teorija do

sada nije bila provjeravana u kontekstu donošenja odluka ovakve vrste. Stoga je cilj ovog istraživanja provjeriti što doprinosi odluci o spremnosti studenata pomagačkih zanimanja za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela u kontekstu kognitivno-iskustvene teorije.

Odluka o spremnosti za rad s počiniteljima određene skupine kaznenih djela predstavlja odluku koja uključuje i racionalno i iskustveno procesiranje. Studijski programi pripremaju buduće stručnjake za rad s određenim skupinama ljudi i prije svega su usmjereni na način na koji studenti percipiraju ciljanu skupinu, dakle na određena eksplicitna uvjerenja, te razvijaju kod budućih stručnjaka vještine potrebne za rad s tom populacijom. Stoga, pretpostavljamo kako će konstrukti koji pripadaju racionalnom sustavu donošenja odluka, kao što su procjena vlastite kompetentnosti za rad s tom skupinom počinitelja i percepcija počinitelja seksualnih kaznenih djela biti značajni prediktori spremnosti za rad studenata s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Pritom, očekujemo da studenti koji izražavaju višu spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela ujedno imaju i višu percepciju vlastite kompetentnosti za rad s njima te pozitivniju percepciju počinitelja seksualnih kaznenih djela (u manjoj mjeri se zalažu za strože kažnjavanje, u manjoj mjeri prihvaćaju stereotipe i percipiraju niži rizik) (*Hipoteza 1*). No, iako u okviru studija budući stručnjaci usvajaju empirijski utemeljena znanja i vještine, prema kognitivno-iskustvenoj teoriji, emocije kao dio iskustvenog sustava iznimno su važne za donošenje odluka i ponašanje jer su odraz naših shema. Stoga, pretpostavljamo kako odluci o spremnosti studenata za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela doprinose i emocije koje se kod studenata javljaju pri pomisli na navedenu skupinu počinitelja. Konkretnije, očekujemo kako će izraženije emocije koje ukazuju na negativnu shemu o počiniteljima seksualnih delikata doprinijeti manjoj spremnosti za rad s njima, a izraženost emocija koje ukazuju na pozitivnu shemu doprinijet će manjoj spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela (*Hipoteza 2*).

METODOLOGIJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 193 studenta diplomskih studija psihologije (44,6%), socijalne pedagogije (26,4%) i socijalnog rada (29%). Poziv za sudjelovanje u istraživanju poslan je studentima različitih studija psihologije koji se izvode na različitim sveučilištima u Hrvatskoj te studentima socijalne pedagogije i socijalnog rada na Sveučilištu u Zagrebu. Uzorak u većini čine studenti Sveučilišta u Zagrebu (75,1%), a slijede studenti Sveučilišta u Rijeci (9,8%), studenti Hrvatskog katoličkog sveučilišta (7,3), studenti Sveučilišta u Zadru (4,1%) i studenti Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku (3,6%). Kako je riječ o studijima koje u većoj mjeri

upisuju djevojke, u uzorak je 93,3% studentica. Dob sudionika kreće se između 21 i 32 godine ($M = 23,52$; $SD = 1,575$).

Instrumenti

U ovom istraživanju mjerena je spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, stil donošenja odluka, percepcija vlastite kompetentnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, percepcija počinitelja seksualnih kaznenih djela te izraženost neugodnih i ugodnih emocija vezanih za počinitelje seksualnih kaznenih djela. Za instrumente koji nisu konstruirani u svrhu provedbe ovog istraživanja ili nisu u slobodnoj domeni, zatražena je suglasnost autora za njegovu primjenu. U slučaju Skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad (Huić, Ricijaš i Branica, 2010.), od autora je zatražena suglasnost za modifikaciju skale.

Spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela

Podaci o spremnosti za rad s počiniteljima ove skupine kaznenih djela prikupljeni su primjenom *Skale spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela* konstruiranom za potrebe ovog istraživanja. Skala se sastoji od 5 čestica na kojima sudionici označavaju stupanj slaganja s ponuđenim tvrdnjama na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva pri čemu 1 znači »uopće se ne slažem«, a 5 »u potpunosti se slažem«. Ukupni rezultat na skali računa se kao zbroj odgovora na svim česticama. Primjer jedne čestice glasi: »Ne bih imao/la ništa protiv da se na svom budućem radnom mjestu redovito susrećem s počiniteljima seksualnih kaznenih djela.«

Provjerena je faktorska struktura skale, a rezultati potvrđuju njezinu jednodimenzionalnost. Navedeni faktor objašnjava 71,86% zajedničke varijance čestica, a zasićenja tim faktorom viša su od 0,80 za sve čestice. Unutarnja konzistencija skale tipa Cronbach alfa iznosi $\alpha = 0,90$, što ukazuje na vrlo visoku pouzdanost.

Stil donošenja odluka

Stil donošenja odluka mjereno je *Skalom racionalnog i intuitivnog stila donošenja odluka* (engl. *Rational and Intuitive Decision Style Scale*; Hamilton, Shih i Mohammed, 2016.) koja se sastoji od dvije subskale – sklonost racionalnom i sklonost intuitivnom stilu donošenja odluka. Svaka subskala sastoji se od 5 čestica. Zadatak sudionika je odrediti stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama, pri čemu svoj stupanj slaganja označavaju na skali od 5 stupnjeva (1 znači »uopće se ne slažem«, a 5 »u potpunosti se slažem«). Ukupni rezultat na subskalama računa se kao zbroj odgo-

vora na česticama. Viši rezultati na subskali racionalnog stila upućuju na sklonost sudionika k učestalijem korištenju racionalnih tehnika pri donošenju odluka, poput razmišljanja o alternativnim rješenjima i istraživanja činjenica (npr. »Pri donošenju odluka važem niz različitih čimbenika.«), dok viši rezultati na subskali intuitivnog stila upućuju na veću sklonost sudionika ka donošenju odluka oslanjajući se na vlastitu intuiciju (npr. »Obično slijedim svoj početni predosjećaj pri odlučivanju.«).

Dimenzionalnost skale provjerena je faktorskom analizom pri čemu rezultati potvrđuju dva značajna faktora (racionalni stil i intuitivni stil) s karakterističnim korigenima višim od 1 te navedena dva faktora objašnjavaju ukupno 64,5% varijance. Faktori su rotirani oblimin rotacijom, a najniže zasićenje čestica iznosi 0,70. Cronbach alfa koeficijent za subskalu racionalnog stila iznosi $\alpha = 0,87$, a za subskalu intuitivnog stila donošenja odluka iznosi $\alpha = 0,84$ što upućuje na visoku pouzdanost obje subskale.

Percepcija vlastite kompetentnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela

Za samoprocjenu kompetentnosti studenata za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, primijenjena je *Skala kompetentnosti za psihosocijalni rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela* koja je konstruirana za potrebe ovog istraživanja modifikacijom Skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad (Huić, Ricijaš i Branica, 2010.). Skala percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad modificirana je na način da su zadržane samo one čestice koje se mogu odnositi na rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, odnosno izbačene su čestice koje se odnose izričito na korisnike mlađe dobi npr. »Koliko ste sigurni da uspješno možete raditi na promjeni ponašanja djece?« Osim toga, izbačene su čestice koje se odnose na procjenu vlastite kompetentnosti u području prevencije rizičnog ponašanja, kao što je »Koliko ste sigurni da uspješno možete osmišljavati, organizirati i provoditi preventivne programe rizičnog ponašanja?« Nadalje, u tvrdnjama je termin korisnik zamijenjen s terminom počinitelj seksualnog kaznenog djela.

Konačna verzija Skale kompetentnosti za psihosocijalni rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela sastoji se od 12 čestica, a zadatak sudionika je procijeniti koliko smatraju da uspješno mogu provoditi različite aspekte psihosocijalnog rada s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Sudionici na skali Likertovog tipa označavaju stupanj slaganja (1 znači »uopće se ne slažem«, a 5 »u potpunosti se slažem«). Ukupni rezultat računa se kao zbroj odgovora na svim česticama, a viši rezultat ukazuje na doživljaj više vlastite kompetentnosti za psihosocijalni rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Primjer jedne čestice glasi: »Smatram da uspješno mogu u radu s počiniteljima seksualnih kaznenih djela primjenjivati svoja znanja naučena tijekom studiranja.«

Rezultati faktorske analize pokazuju jedan značajan faktor, a postotak objašnjene varijance iznosi 59,99%. Zasićenost čestica faktorom kreće se od 0,66 do 0,82. Skala pokazuje visoku unutarnju konzistenciju $\alpha = 0,94$.

Percepcija počinitelja seksualnih kaznenih djela

Skala percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela (engl. *The Perceptions of Sex Offenders Scale*; Harper i Hogue, 2015.) sastoji se od 20 čestica koje mjere tri dimenzije percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela – kažnjavajući pristup, prihvaćanje stereotipa i percepcija rizika. Dimenzija kažnjavajućeg pristupa uključuje 10 čestica koje ispituju percepciju sudionika o tome na koji način i u kojoj mjeri je potrebno kažnjavati počinitelje seksualnih kaznenih djela te njihove prosudbe o učinkovitosti tretmana (npr. »Osobama koje počine seksualna kaznena djela do kraja života bi trebala biti strogo ograničena sloboda.«). Dimenzija prihvaćanje stereotipa obuhvaća 5 čestica kojima se ispituje u kojoj mjeri sudionici imaju stereotipna razmišljanja o počiniteljima seksualnih kaznenih djela (npr. »Većina seksualnih prijestupnika nema bliske prijatelje.«). Treća dimenzija odnosi se na percepciju rizika, a sadrži 5 čestica koje ispituju koliko sudionici smatraju počinitelje seksualnih kaznenih djela opasnim i rizičnim za društvo i zajednicu (npr. »Ljudi se previše brinu oko rizika koji počinitelji seksualnih kaznenih djela predstavljaju.«). Sudionici svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom daju na skali od 0 (»izrazito se ne slažem«) do 5 (»izrazito se slažem«).

Skala je prevedena na hrvatski jezik pri čemu je učinjen dvostruki prijevod. Kako bismo provjerili pokazuje li prijevod na hrvatski jezik jednaku faktorsku strukturu koju su dobili Harper i Hogue (2015.), učinjena je faktorska analiza. Rezultati faktorske analize potvrđuju trofaktorsko rješenje: 1. kažnjavajući pristup (29,12% objašnjene varijance), 2. prihvaćanje stereotipa (15,41% objašnjene varijance) i 3. percepcija rizika (7,01% objašnjene varijance). Provedena je oblimin rotacija. Svi navedeni faktori imaju karakteristične korijene više od 1, a faktorska zasićenja za gotovo sve čestice viša su od 0,50. Nešto niža zasićenja vidljiva su za čestice koje pripadaju dimenziji percepcija rizika (od 0,43 do 0,63).

Ukupni rezultat na upitniku računa se posebno za svaku subskalu kao zbroj odgovora na česticama koje pripadaju toj subskali. Viši ukupni rezultati na subskalama ukazuju negativniju percepciju počinitelja seksualnih kaznenih djela, odnosno zalaganje za strože kažnjavanje i uvjerenja o neučinkovitosti tretmana, više prihvaćanje stereotipa i višu percepciju rizika. Cronbach alfa koeficijent za subskalu kažnjavajućeg pristupa u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0,84$, za subskalu prihvaćanja stereotipa $\alpha=0,81$, a za subskalu percepcije rizika $\alpha=0,54$. Unutarnja konzistencija subskala kažnjavajući pristup te prihvaćanje stereotipa je visoka, dok je za subskalu percepcija rizika ona prilično niska.

Doživljaj emocija vezanih za počinitelje seksualnih kaznenih djela

Kako bismo ispitali emocije koje se javljaju kod sudionika vezano za počinitelje seksualnih kaznenih djela, odabrano je četrnaest različitih emocija za navedenu skupinu počinitelja. Pet emocija ukazuje na pozitivnu shemu (nada, samilost, entuzijazam, žaljenje, naklonost), a devet na negativnu shemu o počiniteljima seksualnih kaznenih djela (užasnutost, bijes, ljutnja, razočaranje, gnušanje, strah, tjeskoba, nemoć, zabrinutost). Zadatak sudionika bio je za svaku emociju odrediti u kojoj mjeri se javlja pri pomisli na počinitelje seksualnih kaznenih djela. Sudionici su procjene davali na skali od 3 stupnja, pri čemu 1 znači »uopće ne osjećam«, a 3 »osjećam intenzivno«.

Provedena je faktorska analiza te su se prema Scree plotu i karakterističnom korijenu pokazala dva značajna faktora (47,62% objašnjene varijance). Prvi faktor čini svih devet emocija koje ukazuju na negativnu shemu te se zasićenja emocija tim faktorom kreću od 0,57 za zabrinutost do 0,76 za užasnutost te unutarnja konzistencija iznosi $\alpha = 0,85$, drugi faktor čini pet emocija koje ukazuju na pozitivnu shemu, a zasićenja se kreću od 0,47 za naklonost do 0,76 za samilost i unutarnja konzistencija iznosi $\alpha = 0,67$.

Ukupni rezultat računat je odvojeno za neugodne emocije koje ukazuju na negativnu shemu o počiniteljima seksualnih delikata i za one koje ukazuju na pozitivnu shemu. Viši rezultat na obje dimenzije odražava viši intenzitet javljanja navedenih emocija pri pomisli na počinitelje seksualnih kaznenih djela. Unutarnja konzistencija iznosi $\alpha = 0,85$.

Uz navedene podatke prikupljeni su i podaci o spolu, dobi, sveučilištu na kojem sudionici studiraju, fakultetu koji pohađaju te o studijskom usmjerenju i godini studija.

Postupak

Podaci su prikupljeni online putem tijekom veljače i ožujka 2021. godine. Poveznica putem koje su sudionici pristupili ispunjavanju upitnika poslana je potencijalnim sudionicima putem komunikacijskih kanala kojima im se inače na fakultetu šalju različite obavijesti i informacije. Također, poveznica je podijeljena u studentskim grupama na društvenim mrežama gdje je vidljiva velikome broju potencijalnih sudionika s naglašenom informacijom o tome kome je istraživanje namijenjeno. Sudionici su zamoljeni da prosljede poveznicu i drugim svojim kolegama koji odgovaraju kriterijima za uključivanje u istraživanje (studenti diplomskih studija psihologije, socijalne pedagogije i socijalnog rada u Republici Hrvatskoj). Sudionici su na samom početku upoznati sa svrhom istraživanja, navedeno je kako je sudjelovanje u istraži-

vanju anonimno i dobrovoljno te da su slobodni odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Navedeno je okvirno vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika te im je naglašeno ukoliko žele sudjelovati u istraživanju, u znak suglasnosti, trebaju postaviti na sljedeću stranicu. Primjena mjernih instrumenata trajala je oko 15 minuta.

REZULTATI

U prosjeku, studenti diplomskih studija psihologije, socijalne pedagogije i socijalnog rada pokazuju umjerenu spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela pri čemu su rezultati prilično raspršeni (Tablica 1.). Rezultat t-testa za zavisne uzorke pokazuje kako su studenti skloniji racionalnom stilu donošenja odluka u odnosu na intuitivni stil ($t = 16,96$; $df = 192$; $p < ,01$; $d = 1,22$). Kada je riječ o varijablama koje spadaju u racionalni sustav, iz Tablice 1. možemo vidjeti kako se studenti doživljavaju umjereno kompetentnima za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela pri čemu su i po tom obilježju prilično heterogeni. Osim toga, studenti postižu niže od srednjih vrijednosti na sve tri dimenzije percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela što znači da se u manjoj mjeri zalažu za kažnjavajući pristup, da ne prihvaćaju stereotipe o toj skupini počinitelja te da percipiraju niži rizik od strane počinitelja seksualnih kaznenih djela. Kod varijabli unutar iskustvenog sustava, važno je naglasiti kako studenti uključeni u ovo istraživanje pri pomisli na počinitelje seksualnih kaznenih djela intenzivnije doživljavaju emocije koje ukazuju na negativnu shemu o počiniteljima seksualnih kaznenih djela ($t = 15,48$; $df = 192$; $p < ,01$; $d = 1,11$) te je riječ o visokoj veličini efekta. Važno je naglasiti kako su doživljene emocije koje ukazuju na negativnu shemu umjerenog intenziteta dok, ukoliko doživljavaju emocije koje ukazuju na pozitivnu shemu, one su u prosjeku niskog intenziteta.

Tablica 1. Rezultati deskriptivne analize spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela i prediktore racionalnog i iskustvenog sustava (N = 193)

	Mogući raspon	M (SD)
1. Spremnost za rad	5-25	17,31 (5,00)
RACIONALNI SUSTAV		
2. Racionalni stil	5-25	21,61 (2,98)
3. Percepcija kompetentnosti	12-60	40,30 (9,98)
4. Kažnjavajući pristup	0-50	12,97 (7,85)
5. Prihvatanje stereotipa	0-25	8,11 (4,64)
6. Percepcija rizika	0-25	12,50 (2,37)

	Mogući raspon	M (SD)
ISKUSTVENI SUSTAV		
7. Intuitivni stil	5-25	14,81 (3,78)
8. Emocije – negativna shema	0-3	2,18 (0,49)
9. Emocije – pozitivna shema	0-3	1,44 (0,38)

Iz Tablice 2. u kojoj su prikazane korelacije među varijablama vidljivo je kako je spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela povezana i s varijablama racionalnog i varijablama iskustvenog sustava. Pritom je pozitivno povezana sa sklonošću racionalnom stilu donošenja odluka i vlastitom kompetentnošću za rad s tom skupinom počinitelja, a negativno s prihvaćanjem kažnjavajućeg pristupa i percepcijom rizika. U kontekstu iskustvenog sustava, spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela negativno je povezana s izraženošću emocija koje ukazuju na negativnu shemu, a pozitivno se emocijama koje ukazuju na pozitivnu shemu.

Tablica 2. Koeficijenti korelacije spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela studenata pomažućih profesija te konstrukata u okviru racionalnog i iskustvenog sustava donošenja odluka (N = 193)

	RACIONALNI SUSTAV					ISKUSTVENI SUSTAV			
	2	3	4	5	6	7	8	9	
1. Spremnost za rad	0,14*	0,54**	-0,37**	0,01	-0,19**	-0,05	-0,53**	0,37**	
RACIONALNI SUSTAV									
2. Racionalni stil	-	0,19**	0,07	0,11	-0,02	-0,35**	0,05	0,10	
3. Percepcija kompetentnosti		-	-0,27**	-0,01	-0,13	0,02	-0,28**	0,25**	
4. Kažnjavajući pristup			-	0,21**	0,41**	0,16*	0,47**	-0,28**	
5. Prihvaćanje stereotipa				-	0,02	0,12	0,04	0,11	
6. Percepcija rizika					-	0,10	0,24**	-0,10	
ISKUSTVENI SUSTAV									
7. Intuitivni stil						-	0,13	0,02	
8. Emocije – negativna shema							-	-0,17*	
9. Emocije – pozitivna shema								-	

Napomena: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Kako bismo provjerili hipoteze i ispitali relativni doprinos racionalnog i iskustvenog sustava pri objašnjenju spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Kako su u istraživanje uključeni studenti završnih godina psihologije, socijalne pedagogije i socijalnog rada razmotrena je potreba uključivanja vrste studija kao kontrolne varijable u hijerarhijsku regresijsku analizu. Point-biserijalni koeficijent korelacije pokazao je da povezanost između vrste studija i kriterijske varijable nije statistički značajna ($r_{pb} = 0,07$; $p > 0,05$) te zbog toga nema potrebe kontrolirati njezine efekte u regresijskoj analizi. U prvom koraku uključene su sklonost racionalnom i intuitivnom stilu donošenja odluka kako bismo kontrolirali preferenciju pojedinog stila donošenja odluka. U drugom koraku uključeni su prediktori koji pripadaju racionalnom sustavu donošenja odluka u koje spadaju samoprocjena kompetentnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela te tri dimenzije percepcija navedene skupine počinitelja – kažnjavajući pristup, prihvaćanje stereotipa te percepcija rizika. Prediktori u okviru iskustvenog sustava donošenja odluka uključeni su u trećem koraku. To su izražena emocija koje ukazuju na negativnu shemu počinitelja seksualnih kaznenih djela i emocije koje ukazuju na pozitivnu shemu.

Prije same provedbe hijerarhijske regresijske analize provjerena je multikolinearnost. Prema Belsely, Kuh i Welsch (1980.), kriterij koji ukazuje na multikolinearnost podataka je *CI* (engl. *condition indeks*) viši od 30 za određenu dimenziju uz proporcije varijance više od 0,50 za barem dvije varijable na toj dimenziji. Rezultati pokazuju kako podaci ne udovoljavaju kriteriju za multikolinearnost te je moguće provesti hijerarhijsku regresijsku analizu.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani u Tablici 3. pokazuju kako uključeni prediktori objašnjavaju ukupno 44% varijance spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Pritom, varijable racionalnog sustava objašnjavaju 33% varijance spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, dok varijable iskustvenog sustava objašnjavaju tek 10%, dok sklonost racionalnom i intuitivnom stilu donošenja odluka nisu značajni prediktori spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pri predikciji spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela studenata pomažućih zanimanja (N = 193)

Prediktori	Spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela β
1. korak – stil donošenja odluke	
Racionalni stil	0,15
Intuitivni stil	0,01
R_c^2	0,01
ΔR^2	0,02
2. korak – varijable racionalnog sustava	
Racionalni stil	0,07
Intuitivni stil	0,00
Percepcija kompetentnosti	0,45*
Kažnjavajući pristup	-0,26*
Prihvatanje stereotipa	0,06
Percepcija rizika	-0,02
R_c^2	0,33*
ΔR^2	0,33*
3. korak – varijable iskustvenog sustava	
Racionalni stil	0,09
Intuitivni stil	0,03
Percepcija kompetentnosti	0,35*
Kažnjavajući pristup	-0,05
Prihvatanje stereotipa	0,00
Percepcija rizika	-0,01
Emocije – negativna shema	-0,39*
Emocije – pozitivna shema	0,20*
R_c^2	0,48*
ΔR^2	0,15*

Napomena: β – standardizirani regresijski koeficijent; R_c^2 – korigirani koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 – promjena u koeficijentu multiple determinacije uvođenjem bloka varijabli; * $p < 0,01$.

Uspoređujući standardizirane regresijske koeficijente za varijable racionalnog sustava, možemo zaključiti kako doživljaj vlastite kompetentnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela najviše doprinosi objašnjenju spremnosti za rad s tom skupinom počinitelja. Viši doživljaj vlastite kompetentnosti povezan je s višom spremnosti za rad s ovom skupinom počinitelja kaznenih djela. Osim toga, značajan prediktor je i dimenzija percepcije počinitelja koja se odnosi na kažnjavajući pristup, no u manjoj mjeri. Sudionici koji smatraju kako počinitelji seksualnih kaznenih djela zaslužuju strože kazne te u manjoj mjeri doživljavaju njihovu rehabilitaciju učinkovito ujedno su i manje spremni za rad s tim profilom počinitelja. Od varijabli unutar bloka iskustvenog sustava, značajnim u predviđanju spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela pokazale su se obje skupine emocija. Kod sudionika kod kojih je intenzitet emocija koje ukazuju na negativnu shemu viši, spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela je niža i obrnuto, kod sudionika kod kojih je intenzitet emocija koje ukazuju na pozitivnu shemu viši, spremnost za rad je viša. Uključivanjem bloka varijabli iskustvenog sustava, kažnjavajući pristup prestaje biti značajan prediktor spremnosti za rad. Takav rezultat ukazuje na mogućnost medijacijskog efekta emocija u odnosu između kažnjavajućeg pristupa i spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Kako bismo provjerili navedene medijacijske efekte, koristili smo PROCESS macro za SPSS (Hayes, 2012.). Rezultati su pokazali kako su značajna oba medijacijska efekta. Viša percepcija kažnjavajućeg pristupa povezana je s izraženijim emocijama koje ukazuju na negativnu shemu počinitelja seksualnih kaznenih djela koje su pak negativno povezane sa spremnosti za rad ($b = -0,13$; $BootLLCI = -0,19$; $BootULCI = -0,09$). S druge strane, viša percepcija kažnjavajućeg pristupa povezana je s nižim intenzitetom doživljavanja emocija koje ukazuju na pozitivnu shemu počinitelja seksualnih kaznenih djela, a te emocije su pozitivno povezane sa spremnosti za rad ($b = -0,05$; $BootLLCI = -0,08$; $BootULCI = -0,03$). Direktni efekt kažnjavajućeg pristupa na spremnost na rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela nije značajan ($b = -0,06$; $LLCI = -0,14$; $ULCI = 0,03$)

RASPRAVA

Dosadašnja istraživanja vezana za rad stručnjaka s počiniteljima seksualnih kaznenih djela uglavnom su se usmjeravala na stavove i percepciju stručnjaka ili studenata o toj skupini počinitelja kaznenih djela (Elias i Haj-Yahia, 2016.; Ferguson i Ireland, 2006.; Friestad, Mjåland i Pape, 2021.; Gakhal i Brown, 2011.; Wurtele, 2018.) te u manjoj mjeri na efekte koje oni imaju na terapijski odnos (npr. Hancock, 2019.; Newman, 2019.; Serran i Marshall, 2010.). Istraživanja uglavnom zanemaruju emocionalne reakcije stručnjaka. Stoga je cilj ovog istraživanja bio u kontekstu kognitivno-iskustvene teorije (Epstein, 1985.; Epstein, 2012.; Epstein, 2014.; Epstein i sur., 1996.; Pacini i Epstein, 1999.) ispitati ulogu racionalnog i iskustvenog sustava

pri donošenju odluke o spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela kod studenata pomagačkih zanimanja. Pretpostavili smo kako, unutar racionalnog sustava, višoj spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela kod studenata doprinosi percepcija vlastite kompetentnosti za rad s navedenom skupinom počinitelja te dimenzije pozitivnije percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela (*Hipoteza 1*). Kada je riječ o iskustvenom sustavu, pretpostavili smo da će višoj spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela doprinijeti niže izražene emocije koje se vezuju uz negativnu shemu o počiniteljima seksualnih kaznenih djela te više izražene emocije koje se vežu uz pozitivnu shemu (*Hipoteza 2*).

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su kako i varijable racionalnog i varijable iskustvenog sustava značajno doprinose objašnjenju spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Možemo zaključiti kako rezultati djelomično potvrđuju prvu hipotezu jer unutar racionalnog sustava, u posljednjem koraku hijerarhijske regresijske analize, samo percepcija vlastite kompetentnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela objašnjava varijancu spremnosti za rad s počiniteljima kaznenih djela, dok dimenzije percepcije počinitelja seksualnih kaznenih djela (kažnjavajući pristup, prihvaćanje stereotipa i percepcija rizika) ne doprinose objašnjenju spremnosti. Druga hipoteza je potvrđena jer, kada je riječ o varijablama iskustvenog sustava, pokazalo se da niža izraženost emocija koje se vezuju uz negativnu shemu te viša izraženost onih koje se vežu uz pozitivnu shemu predviđa višu spremnost za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela.

Možemo zaključiti kako rezultati ovog istraživanja potvrđuju postavke kognitivno-iskustvene teorije koje se odnose na doprinos i racionalnog i iskustvenog sustava pri donošenju odluka. Ne iznenađuje što varijable racionalnog sustava u nešto većoj mjeri doprinose objašnjenju spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela s obzirom da je riječ o studentima i o njihovoj spremnosti za budući rad s određenom skupinom počinitelja kaznenih djela s kojom bi se u svom profesionalnom radu mogli susresti. Studenti tijekom svog obrazovanja usvajaju brojne znanstveno utvrđene spoznaje o ovoj skupini počinitelja kaznenih djela te na taj način umanjuju vlastite stereotipe i predrasude o njima. Ipak, rezultati pokazuju kako iskustvenom sustavu doista treba dati jednaku važnost.

Uvođenjem bloka varijabli racionalnog sustava, značajni prediktori više spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela su viša percepcija kompetentnosti za rad s ovom skupinom počinitelja te niža razina kažnjavajućeg pristupa. No, nakon što su uvedene varijable iskustvenog sustava, vidljivo je kako su emocije vezane za počinitelje seksualnih kaznenih djela značajni prediktori spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, dok kažnjavajući pristup prestaje biti značajan prediktor. Dodatna analiza medijacijskih efekata emocija u odnosu između kažnjavajućeg pristupa i spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela potvrdila je da su obje skupine emocija značajni medijatori navedenog odnosa. Buduća istraživanja svakako bi detaljnije trebala posvetiti pažnju rasvjetljavanju uloge

međudnosa uvjerenja o počiniteljima seksualnih kaznenih djela i emocionalnih reakcija vezanih za tu skupinu počinitelja na spremnost za rad s njima. Prema Epstein (2014.), konstrukti racionalnog i iskustvenog sustava mogu biti u međusobnoj interakciji te djelovati jedni na druge i u toj međusobnoj interakciji utjecati na donošenje odluka, odnosno ponašanje osobe. Stoga, možemo pretpostaviti kako je moguće da percepcija studenata pomagačkih zanimanja o počiniteljima seksualnih kaznenih djela utječe na njihove emocionalne reakcije, ali i da njihove emocionalne reakcije utječu na formiranje njihove percepcije i stavova o ovoj skupini počinitelja kaznenih djela. Provjera hipoteze o takvim interakcijama racionalnog i iskustvenog sustava zahtijeva longitudinalno mjerenje oba sustava uključena u donošenje odluka.

Ograničenja istraživanja

Rezultate ovog istraživanja nužno je sagledati i u odnosu na njegova ograničenja. Sudionici istraživanja su svoje odgovore davali u odnosu na počinitelje seksualnih kaznenih djela u cjelini. Kako smo ranije napomenuli, riječ je o vrlo heterogenoj skupini počinitelja kaznenih djela koja uključuje počinitelje prilično različitih kaznenih djela kao što su, na primjer, spolni odnošaj bez pristanka, silovanje, spolna zloupotreba djeteta ili iskorištavanje djece za pornografiju. Zbog tolike raznolikosti seksualnih kaznenih djela, nije u potpunosti opravdano svrstavati sve navedene počinitelje u istu kategoriju jer možemo očekivati da studenti imaju ponešto drugačiju percepciju, ali i emocionalne reakcije ovisno je li seksualno kazneno djelo počinjeno na štetu odrasle osobe ili djeteta te ovisno o tome uključuje li kazneno djelo nasilje ili ne. No, kako se preventivni i tretmanski programi kreiraju za počinitelje seksualnih kaznenih djela generalno (npr. Brown, 2005.; Hanson i Yates, 2013.; Schmucker i Lösel, 2017.; Ward i Stewart, 2003.) te kako se u inozemnim istraživanjima isto tako uglavnom ne raščlanjuju počinitelje različitih seksualnih kaznenih djela, odlučeno je kako će i u ovom istraživanju počinitelji seksualnih kaznenih djela biti uključeni kao jedna kategorija. U budućim istraživanjima trebalo bi provjeriti doprinos racionalnog i iskustvenog sustava u objašnjenju spremnosti za rad s počiniteljima pojedinih seksualnih kaznenih djela. Drugo ograničenje ovog istraživanja odnosi se na uzorak studenata završnih godina tri pomagačka zanimanja. Riječ je o prigodnom uzorku studenata koji su pristali sudjelovati u online istraživanju te je važno naglasiti kako su zbog toga ograničene mogućnosti generalizacije rezultata na sve studente ova tri zanimanja.

ZAKLJUČAK

Unatoč navedenim ograničenjima, ovo istraživanje predstavlja prvu studiju kojom se pokušava utvrditi što doprinosi spremnosti budućih stručnjaka za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela, a da pritom uzima u obzir emocionalne reakcije. Rezultati potvrđuju važnost i racionalnog i iskustvenog sustava pri donošenju profesionalne odluke budućih stručnjaka. Formalno visoko obrazovanje usmjereno je, u određenoj mjeri, na unaprjeđenje studentskih kompetencija za rad s ovom skupinom počinitelja kaznenih djela te na izgrađivanju uvjerenja koja imaju uporište u rezultatima znanstvenih istraživanja. Na temelju rezultata ovih istraživanja možemo zaključiti kako osjećaju spremnosti za rad s počiniteljima seksualnih kaznenih djela može dodatno doprinijeti razvoj kompetencija za rad s ovom skupinom počinitelja te bi stoga studiji koji pripremaju buduće stručnjake trebali u svoje programe uključiti usvajanje dodatnih znanja i vještina za rad, ali i stjecanje iskustva tijekom prakse kako bi studenti imali priliku osvijestiti kompetencije koje imaju. Tijekom formalnog ili neformalnog obrazovanja budući stručnjaci nužno bi trebali osvijestiti emocionalne reakcije koje imaju prema pojedinim skupinama korisnika njihovih usluga, odnosno, na koji način doživljavaju svoje korisnike, posebno kada je riječ o skupinama uz koje se vežu brojni stereotipi i predrasude.

LITERATURA

1. Belsley, D. A., Kuh, E. & Welsch, R. E. (1980). *Regression diagnostics: Identifying influential data and sources of collinearity*. New York: John Wiley & Sons.
2. Brown, S. (2005). *Treating sex offenders: An introduction to sex offender treatment programmes*. Portland: Willan Publishing.
3. Carmel, M. J. S. & Friedlander, M. L. (2009). The relation of secondary traumatization to therapists' perceptions of the working alliance with clients who commit sexual abuse. *Journal of Counseling Psychology*, 56 (3), 461-467. <https://doi.org/10.1037/a0015422>
4. Chassman, L., Kottler, J. & Madison, J. (2010). An exploration of counselor experiences of adolescents with sexual behavior problems. *Journal of Counseling & Development*, 88 (3), 269-276. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2010.tb00022.x>
5. Craissati, J. (2015). Should we worry about sex offenders who deny their offences? *Probation Journal*, 62 (4), 395-405. <https://doi.org/10.1177/0264550515600543>

6. D'Urso, G., Petruccelli, I., Constantino, V., Zappulla, C. & Pace, U. (2019). The role of moral disengagement and cognitive distortions toward children among sex offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, 26 (3), 414-422. <https://doi.org/10.1080/13218719.2018.1506718>
7. Elias, H. & Haj-Yahia, M.M. (2016). Therapists' perception of their encounter with sex offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61 (10), 1-20. <https://doi.org/10.1177/0306624X16629972>
8. Epstein, S. (2014). *Cognitive-experiential theory: An integrative theory of personality*. New York: Oxford University Press.
9. Epstein, S. (2012). Cognitive-experiential self-theory: An integrative theory of personality. In: Tennen, H. & Suls, J. (eds.), *Handbook of Psychology* (2nd ed., vol. 5). New York: John Wiley & Sons, 93-118.
10. Epstein, S. (1998a). Cognitive-experiential self-theory. In: Barone, D. F. , Hersen, M. & van Hasselt, V. B. (eds.), *Advanced Personality*. New York: Plenum Press, 211-238. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-8580-4_9
11. Epstein, S. (1998b). Emotions and psychopathology from the perspective of cognitive-experiential self-theory. In: Flack, W. F. & Laird, J. D. (eds.). *Emotions in psychopathology: Theory and research*, New York: Oxford University Press, 57-69.
12. Epstein, S. (1985). The implications of cognitive–experiential self-theory for research in social psychology and personality. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 15, 283-310.
13. Epstein, S., Pacini, R., Danes-Raj, V. & Heier, H. (1996). Individual differences in intuitive–experiential and analytical–rational thinking styles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 390-405.
14. Farrenkopf, T. (1992). What happens to therapists who work with sex offenders? *Journal of Offender Rehabilitation*, 18 (3-4), 217-224. https://doi.org/10.1300/J076v18n03_16
15. Ferguson, K. & Ireland, C. (2006). Attitudes towards sex offenders and the influence of offence type: a comparison of staff working in a forensic settings and students. *The British Journal of Forensic Practice*, 8 (2), 10-19. <https://doi.org/10.1108/14636646200600009>
16. Fortney, T., Levenson, J., Brannon, Y. & Baker, J. (2007). Myths and facts about sexual offenders: Implications for treatment and public policy. *Sexual Offender treatment*, 2 (1), 1-17.
17. Friestad, C. Mjåland, K. & Pape, H. (2021). Prison officers students' perceptions of persons convicted of sexual crimes. *European Journal of Criminology*, 20 (4), 1187–1210. <https://doi.org/10.1177/14773708211038538>

18. Gakhal, B. K. & Brown, S. J. (2011). A comparison of the general public's, forensic professionals' and students' attitudes towards female sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 17 (1), 105–116. <https://doi.org/10.1080/13552600.2010.540678>
19. Goldstein-Dwyer, S. (2014). *Current provider knowledge and practices in the treatment of sexual offending*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Newton, MA: Massachusetts School of Professional Psychology.
20. Hamilton, K., Shih, S. & Mohammed, S. (2016). The development and validation of the rational and intuitive decision styles scale. *Journal of Personality Assessment*, 98 (5), 523-535. <https://doi.org/10.1080/00223891.2015.1132426>
21. Hancock, V. (2019). *Clinicians' attitudes toward sex offenders treatment*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Walden University.
22. Hanson, R. K. & Yates, P. M. (2013). Psychological treatment of sex offenders. *Current Psychiatry Reports*, 15 (3), 1-8. <https://doi.org/10.1007/s11920-012-0348-x>
23. Hardeberg Bach, M. & Demuth, C. (2018). Therapists' experience in their work with sex offenders and people with pedophilia: A literature review. *European's Journal of Psychology*, 14 (2), 498-514. <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i2.1493>
24. Harper, C. (2016). *Examining the link between media representations and attitudes towards sexual offenders using a dual-process framework*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Nottingham Trent University.
25. Harper, C. A. & Hogue, T. E. (2015). Measuring public perceptions of sex offenders: Reimagining the community attitudes toward sex offenders (CATSO) scale. *Psychology, Crime & Law*, 21 (5), 452-470. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2014.989170>
26. Hayes, A. F. (2012). *PROCESS: A versatile computational tool for observed variable moderation, mediation, and conditional process modeling*. Preuzeto s: <http://www.afhayes.com/public/process2012.pdf> (15.10.2022.)
27. Huić, A., Ricijaš, N. & Branica, V. (2010). Kako definirati i mjeriti kompetencije studenata – validacija skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 17 (2), 195-221.
28. Jouriles, E. N., McDonald, R., Mueller, V. & Grych, J. H. (2012). Youth experiences of family violence and teen dating violence perpetration: Cognitive and emotional mediators. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15, 58-68. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0102-7>
29. Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P. & Kassam, K. S. (2015). Emotion and decision making. *Annual Review of Psychology*, 66, 799-823. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115043>

30. Larson, J. E. (2021). *Veracious versicts: An expansion of cognitive-experiential self-theory in jury decision-making using attribution theory*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. South Dakota State University.
31. Maloić, S. (2021). Utjecaj mitova i stereotipa na postupanje društva prema počiniteljima seksualnih delikata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 29 (2), 268-290. <https://doi.org/10.31299/ksi.29.2.4>
32. Newman, B. S. (2019). *Mental health professionals: Attitudes toward sex offenders and moral development*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. William & Mary – School of Education.
33. Norris, P. & Epstein, S. (2011). An experiential thinking style: Its facets and relations with objective and subjective criterion measures. *Journal of Personality*, 79 (5), 1043-1080. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00718.x>
34. Pacini, R. & Epstein, S. (1999). The relation of rational and experiential information processing styles to personality, basic beliefs, and the ratio-bias phenomenon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 972–987. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.6.972>
35. Scheela, R. A. (2001). Sex offender treatment: therapists' experiences and perceptions. *Issues in Mental Health Nursing*, 22 (8), 749-767. <https://doi.org/10.1080/01612840152713009>
36. Schneider, S. L. & Wright, R. C. (2004). Understanding denial in sexual offenders. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5 (1), 3-20. <https://doi.org/10.1177/1524838003259320>
37. Schmucker, M. & Lösel, F. (2017). Sexual offender treatment for reducing recidivism among convicted sex offenders: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 13 (1), 1-75. <https://doi.org/10.4073/csr.2017.8>
38. Serran, G. & Marshall, W. (2010). Therapeutic process in the treatment of sexual offenders: A review article. *The British Journal of Forensic Practice*, 12 (3), 4-16. <https://doi.org/10.5042/bjfp.2010.0421>
39. Sladek, R. M., Bond, M. J. & Phillips, P. A. (2010). Age and gender differences in preferences for rational and experiential thinking. *Personality and Individual Differences*, 49 (8), 907-911. <https://doi.org/10.1016/2010.07.028>
40. Tyng, C. M., Amin, H. U., Saad, M. N. M. & Malik, A. S. (2017). The Influence of emotion on learning and memory. *Frontiers in Psychology*, 8, 1454. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01454>
41. Wang, Y., Highhouse, S., Lake, C. J., Petersen, N. L. & Rada, T. B. (2015). Meta-analytic investigation of the relation between intuition and analysis. *Journal of Behavioral Decision Making*, 30 (1), 15-25. <https://doi.org/10.1002/bdm.1903>

42. Ward T. (2000). Sexual offenders' cognitive distortions as implicit theories. *Aggression and Violent Behavior*, 5 (5), 491–507. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(98\)00036-6](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(98)00036-6)
43. Ward T. & Casey A (2010). Extending the mind into the world: A new theory of cognitive distortions in sex offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 15 (1), 49-58. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.08.002>
44. Ward, T. & Stewart, C. A. (2003). The treatment of sex offenders: Risk management and good lives. *Professional psychology: Research and Practice*, 34 (4), 353-360. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.353>
45. Wood E. & Riggs S (2008). Predictors of child molestation adult attachment, cognitive distortions, and empathy. *Journal of Interpersonal Violence*, 23 (2), 259-275. <https://doi.org/10.1177/0886260507309344>
46. Wojcik, M. L. & Fisher, B. S. (2019). Overview of adult sexual offender typologies. In: W. O'Donohue, W. & Schewe, P. (eds.), *Handbook of sexual assault and sexual assault prevention*. Cham: Springer, 241-256. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23645-8_14
47. Wurtele, S. K. (2018). University students' perceptions of child sexual offenders: Impact of classroom instruction. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27 (3), 276-291. <https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1435598>

Karla Marfan
Finida Elementary School

Martina Lotar Rihtarić
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences
University of Zagreb

THE ROLE OF RATIONAL AND EXPERIENTIAL SYSTEMS IN STUDENTS' DECISIONS ABOUT THEIR WILLINGNESS TO WORK WITH SEX OFFENDERS

ABSTRACT

Working with sex offenders is an extremely challenging and demanding task, and young helping professionals are reluctant to direct their professional development to this population. According to cognitive-experiential theory, people make decisions based on rational and experiential systems. Because previous research has generally neglected the role of the experiential system in working with sex offenders and cognitive-experiential theory has not been tested in the context of decisions of this nature, the purpose of this study was to examine significant predictors of the willingness of students in helping professions to work with sex offenders. The study was conducted online with a sample of 193 university students (psychology, social work and social pedagogy). Participants completed the Willingness to Work with Sex Offenders Scale, the Rational and Intuitive Decision Style Scale, the Perceived Competence to Work with Sex Offenders Scale, and the Perceptions of Sex Offenders Scale. Participants were also asked to rate the intensity of emotions they experience when they think about sex offenders. The results showed that both rational and experiential systems contribute to willingness to work with sex offenders. A higher perception of one's own competence and a lower level of unpleasant emotions related to sex offenders contribute to a higher willingness to work with sex offenders. The results confirm the importance of both the rational and the experiential system for the professional decisions of future professionals.

Key words: decision making, rational system, experiential system, sex offenders, students.

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.